

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Декан факультету
 Міжнародних відносин і права

 Підпис Юрій МУДРИК
 Ім'я, ПРІЗВИЩЕ
 1 Вересня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Геополітичні інтереси в світовій політиці

Назва дисципліни

Призначення Робочої програми	Для освітніх програм різних спеціальностей
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Мова навчання	Українська
Обсяг дисципліни, кредитів ЄКТС	4
Статус дисципліни	Вибіркова
Факультет (до якого відноситься кафедра)	Міжнародних відносин і права
Кафедра (за якою закріплена дисципліна)	Міжнародної комунікації та політології

Форма здобуття освіти	Обсяг дисципліни		Кількість годин						Форма семестрового контролю
	Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття					Самостійна робота (в т.ч. ІРС)	
			Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття		
Д	4	120	50	32			18	70	Залік +
З	4	120	10	6			4	110	+

Робоча програма складена на основі освітніх програм підготовки магістрів та стандарту вищої освіти спеціальності.

Робоча програма складена докт. іст. наук, професор Юрій ЗЕМСЬКИЙ
 Підпис наук. ступінь, вчене звання Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Схвалена на засіданні кафедри міжнародної комунікації та політології
 Протокол 1 від 29 серпня 2025 р.

Зав. кафедри міжнародної комунікації та політології Ольга ЗАСЛАВСЬКА
 Назва Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Хмельницький 2025

2) Лист погодження

Посада	Назва факультету	Підпис	Ім'я, ПРІЗВИЩЕ
Декан (заступник)	Факультету міжнародних відносин і права		Юрій МУДРИК
Декан (заступник)	_____	_____	_____
Декан (заступник)	_____	_____	_____

3 Пояснювальна записка

Вивчення дисципліни “Геополітичні інтереси в світовій політиці” є важливим курсом циклу соціальних наук, яка надає студентам системні знання в царині глобальних міжнародних відносин сучасності, з огляду на передісторію становлення наявної кон’юнктури у світовій політиці. Геополітику традиційно визначають як мистецтво і практику використання політичної влади над певною територією. В минулому, цей термін застосовувався в основному в сенсі впливу географічних факторів на політику, але його використання розвинулося за останні сто років достатньо, щоб охопити значно ширший зміст. У сучасних наукових колах, вивчення геополітики передбачає також врахування не лише географії, але й історії, політології, соціології та ряду інших соціальних наук, що реально впливають на політику. Тому нині, геополітикою називають цілеспрямовану діяльність суб’єктів міжнародних відносин у контексті всього спектра зовнішніх і внутрішніх факторів, що дають змогу цим суб’єктам здійснювати контроль над простором, із метою реалізації своїх життєво важливих національних інтересів.

Мета дисципліни навчити розумінню значення геополітики в міжнародних відносинах та світовій політиці, надати вмінь з’ясування основних засад формування геостратегії провідних держав світу, визначення ролі і місця України у сучасному геополітичному просторі.

Предметом дисципліни є розкриття змісту ключових понять та концептуальних підходів геополітики, аналіз основних геополітичних концепцій та традицій, етапів і принципів формування геостратегії різних країн світу, в тому числі сучасні геополітичні моделі, роль і місце України в них.

Завдання дисципліни забезпечити оволодіння студентами вміння аналізувати сучасні міжнародно-політичні реалії постбіполярного світу з огляду на геополітичні теорії, а також особливості геополітичної ситуації, що складається в світі, у тому числі, навколо України, в умовах здійснення проти неї збройної агресії з боку росії.

Результати навчання. Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: *володіти* знаннями засад формування глобальної системи міжнародних відносин, зокрема *розумітися* на класичних геополітичних концепціях та поняттях, що вироблені в їхніх межах; *пояснити* сутність існуючої системи міжнародних відносин; *визначати* фактори найбільш суттєвого впливу на систему міжнародних відносин в минулому та сучасності; *аналізувати* зміст основних тенденцій поступу сучасного постбіполярного світу; *характеризувати* проблеми і завдання геополітики й геостратегії України на сучасному етапі міжнародного становища.

4 Структура залікових кредитів дисципліни

Назва розділу (теми)	Кількість годин, відведених на:					
	Денна форма			Заочна форма		
	лекції	семінар. заняття	СРС	лекції	семін. заняття	СРС
	протягом семестру			протягом семестру		
Тема 1. Геополітика як наука та методологія розуміння глобальних політичних процесів у світі	4	2	8	2		12
Тема 2. Класичні та сучасні геополітичні школи і теорії	4	2	8			12
Тема 3. Геополітичні стратегії в зовнішній політиці США	4	2	8	2		12
Тема 4. Теорії американської геополітики наприкінці XX – початку XXI ст	4	2	8			12
Тема 5. Європейський Союз як суб'єкт геополітики та теоретичні проекти, що передували його створенню	4	2	8	2		12
Тема 6. Стратегії геополітичних теорій в “старій” Європі другої половини XX – початку XXI ст.	4	2	8			12
Тема 7. Теорії російської геополітики XIX – початку XXI ст.	4	2	8	2		12
Тема 8. Теорії української геополітики	4	4	8			12
Разом за семестр:	32	18	70	6	4	110

5 Програма навчальної дисципліни

5.1 Зміст лекційного курсу

№ з/п	Перелік тем, їх анотації	К-ть год.
1.	Тема 1. Геополітика як наука та методологія розуміння глобальних політичних процесів у світі Лекція 1 1. Історія виникнення та зміст поняття «геополітика». 2. Об'єкт та предмет вивчення, структура геополітики. 3. Загальні особливості сучасної світової геополітики Лекція 2 1. Джерела передумов виникнення науки «Геополітика». 2. Класичні закони, категоріальний апарат та функції геополітики. 3. Можливі сценарії геополітичного розвитку України в сучасних умовах Літ.: 1-5	4
2.	Тема 2. Класичні та сучасні геополітичні школи і теорії Лекція 3 1. Німецька класична геополітична школа 2. Теоретичні напрацювання Британської геополітичної школи 3. Концепції початкового етапу становлення Американської геополітичної школи Лекція 4 1. Атлантизм та неонатлантизм 2. Геополітичні школи європейського континенталізму (формування образу сучасного Євросоюзу) 3. Основні геополітичні теорії XX ст. Літ.: 2, 5-8	4
3.	Тема 3. Геополітичні стратегії в зовнішній політиці США Лекція 5	4

	1. Ізоляціонізм та інтервенціонізм у зовнішній політиці США 2. Геополітичні доктрини президентів США першої третини ХХ ст. 3. Геополітичні інтереси США в Європі та у світі середини ХХ ст. Лекція 6 1. Гнучкість зовнішньої політики США в другій половині ХХ ст. 2. Геополітичні стратегії президентів США в період руйнації Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин 3. Геополітичні інтереси США початку ХХІ ст. Літ.: 2, 5-8	
4.	Тема 4. Теорії американської геополітики наприкінці ХХ – початку ХХІ ст Лекція 7 1. Провідний теоретик геополітики США періоду руйнації Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин З.Бжезінський. 2. Провідні ідеї узагальнюючої праці З.Бжезінського «Велика шахівниця». 3. Бачення З.Бжезінського у запобіганні російських імперських амбіцій РФ щодо України Лекція 8 1. Геополітичні концепції Самуеля Гантінгтона та Френсіса Фукуяма. 2. Геополітичні передбачення Річарда Куглера та Генрі Кісінжера. 3. Геополітичні діагнози та прогнози Роберта Кагана Літ.: 2, 5-8	4
5.	Тема 5. Європейський Союз як суб'єкт геополітики та теоретичні проекти, що передували його створенню Лекція 9 1. Європейський Союз, як проект глобального примирення Європи 2. Геополітична вага ЄС та окремих його держав-членів 3. Геополітичні амбіції Франції другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Лекція 10. 1. Геополітичні німецькі концепції Ф. Науманна та К. Гаусхофера. 2. Геополітична праворадикальна італійська модель Європи 3. Геополітичні проекти Європи Р. Сетон-Вотсона та Ш. де Голя Літ.: 1-5, 9, 10	4
6.	Тема 6. Стратегії геополітичних теорій в “старій” Європі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Лекція 11 1. Аналіз геополітичних проблем системи міжнародних відносин, за концепцією Реймона Арона 2. Євросоюз в контексті світової геополітики, в оцінюванні Юргена Габермаса. 3. Геополітичні загрози світу демократії, в теоретичному осмисленні Жана Франсуа Ревеля Лекція 12 1. Загальні риси геополітичних проблем в інтерпретаціях європейських мислителів другої половини ХХ ст. 2. Прогнози та передбачення геополітичних загострень у світі 3. Європейські геополітичні моделі розв'язання глобальних світових проблем. Літ.: 1-5, 9, 10	4
7.	Тема 7. Теорії російської геополітики ХІХ – початку ХХІ ст Лекція 13 1. Геополітичні концепції трактування росії окремою цивілізацією. 2. Геополітичні амбіції на світове панування росії через світову революцію. 3. Геополітичне позиціонування росії в колі інших світової ваги держав Лекція 14 1. російські геополітичні концепції євразійства ХХ ст. 2. Концепція критики євразійства Г. Флоровського 3. Геополітичні проекти сучасного російського євразійства Літ.: 2, 3, 9, 10	4
8.	Тема 8. Теорії української геополітики Лекція 15	4

1. Федеративно-соціалістична концепція облаштування України Михайла Драгоманова 2. Геополітичні моделі майбутнього України Івана Франка та Миколи Міхновського. 3. Геополітичне позиціонування України, за Михайлом Грушевським Лекція 16 1. Геополітичні концепції Вячеслава Липинського та Степена Рудницького. 2. Геополітичні розкриття та передбачення Дмитра Донцова. 3. Геополітичні проекти майбутнього України Юрія Липи та Михайла Колодзінського Літ.: 2, 3, 9, 10	32
Разом за семестр	32

Оглядові лекції для студентів заочної форми здобуття освіти

Номер лекції	Тема лекції	Кількість годин
1	Геополітика як наука, її класичні школи та теорії Літ.: 1-5, 8	2
2	Геополітичні сучасні концепції американських і європейських теоретиків та практики їхнього впровадження Літ.: 1-5, 7, 8	2
3	Антагонізм змісту Українських та російських геополітичних теорій Літ.: 1-5, 7, 9, 10	2

5.2 Зміст семінарських занять

Перелік семінарських занять для студентів денної форми здобуття освіти

№ п/п	Тема та зміст семінарських занять	Годин
1.	Тема 1. Геополітика як наука та методологія розуміння глобальних політичних процесів у світі <i>Семінарське заняття 1</i> 1. Зміст поняття «геополітика» та коротка історія її формування 2. Предмет вивчення, завдання та функції геополітики. 3. Характерні риси та значення геополітики в сучасному світі Літ.: 1-5	2
2.	Тема 2. Класичні та сучасні геополітичні школи і теорії <i>Семінарське заняття 2</i> 1. Засновники геополітики Німецької та Британської шкіл 2. Американські геополітичні концепції 3. Геополітичні школи та теорії ХХ ст. Літ.: 2, 5-8	2
3.	Тема 3. Геополітичні стратегії в зовнішній політиці США <i>Семінарське заняття 3</i> 1. Базові засади реалізації національних інтересів США у зовнішній політиці ХІХ ст. 2. Корегування тактики задоволення геополітичних завдань США за доктринами президентів впродовж ХХ ст. 3. Сучасні світові геополітичні та гео економічні інтереси США Літ.: 2, 5-8	2
4.	Тема 4. Теорії американської геополітики наприкінці ХХ – початку ХХІ ст <i>Семінарське заняття 4</i> 1. Геополітичний аналіз та прогнози З. Бжезинського : сподівані очікування та реальність 2. Геополітичні передбачення Самуеля Гантінгтона та Френсіса Фукуями 3. Геополітичні діагнози та прогнози Річарда Куглера та Роберта Кагана Літ.: 2, 5-8	2
5.	Тема 5. Європейський Союз як суб'єкт геополітики та	2

	теоретичні проекти, що передували його створенню Семінарське заняття 5 1. Європейський Союз, як проект глобального примирення Європи 2. Конфронтаційні моделі побудови Європи ХХ ст. 3. Геополітичні проекти Європи Р. Сетона-Вотсона та Ш. де Голя Літ.: 1-5, 9, 10	
6.	Тема 6. Стратегії геополітичних теорій в “старій” Європі другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Семінарське заняття 6 1. Геополітичні загрози світу демократії, в теоретичному осмисленні Жана Франсуа Ревеля 2. Прогнози та передбачення геополітичних загострень у світі 3. Європейські геополітичні моделі розв’язання глобальних світових проблем Літ.: 1-5, 9, 10	2
7.	Тема 7. Теорії російської геополітики Семінарське заняття 7 1. Геополітичні російські концепції слов’янофільства 2. Концепції російського євразійства ХХ ст. та його критика 3. Сучасні геополітичні теорії російського євразійства Літ.: 2, 3, 9, 10	2
8.	Тема 8. Теорії української геополітики Семінарське заняття 8 1. Геополітичні моделі майбутнього України Михайла Драгоманова та Миколи Міхновського. 2. Геополітичні концепції Вячеслава Липинського та Степена Рудницького 3. Геополітичні проекти майбутнього України Юрія Липи та Михайла Колодзінського. Літ.: 2, 3, 9, 10	2
9.	Тема 8 Українські геополітичні інтереси Семінарське заняття 9 1. Геополітичне положення України на початок ХХІ ст. 2. Геополітичний код сучасної України та теоретичні напрацювання щодо цієї проблеми науковців ХХ ст. 3. Сучасні геополітичні наслідки війни РФ проти України Літ.: 1-5	2
	Разом за семестр	18

Семінарські заняття для студентів заочної форми здобуття освіти

Номер заняття	Тема семінарського заняття	Кількість годин
1	Класичні геополітичні школи і теорії 1. Предмет вивчення, завдання та функції геополітики 2. Засновники геополітики Німецької та Британської шкіл 3. Американські геополітичні концепції Літ.: 1-5, 9, 10	2
2	Глобальна геополітика сучасного світу 1. Акценти американської геополітики сучасності 2. Стратегії геополітичних концепцій європейських теоретиків 3. Антагонізм Українських та російських геополітичних теорій Літ.: 1-5, 9, 10	2

5.3 Зміст самостійної (індивідуальної) роботи

Самостійна робота студентів *денної* форми навчання полягає у систематичному опрацюванні програмного матеріалу, підготовці до семінарських занять, виконанні індивідуального завдання тощо.

Обсяг самостійної роботи з дисципліни “Геополітичні інтереси в світовій політиці” становить 70 годин. Вона включає:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- самостійне опрацювання окремих тем та питань;
- опрацювання навчальної літератури при підготовці до семінарського заняття;
- виконання індивідуального домашнього завдання (реферату, есе);
- підготовка до проведення контрольних заходів (поточна контрольна робота, залік тощо)

Зміст самостійної роботи студентів денної форми здобуття освіти

Номер тижня	Вид самостійної роботи	К-ть годин
1	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 1. Підготовка до семінарського заняття № 1	4
2	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 1. Підготовка до семінарського заняття № 1	4
3	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 2. Підготовка до семінарського заняття №2	4
4	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 2. Підготовка до семінарського заняття №2	4
5	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 3. Підготовка до семінарського заняття № 3	4
6	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 3. Підготовка до семінарського заняття № 3	4
7	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 4. Підготовка до семінарського заняття № 4	4
8	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 4. Підготовка до семінарського заняття № 4. Підготовка до контрольної роботи 1	4
9	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 5. Підготовка до семінарського заняття № 5. Підготовка до контрольної роботи 1	5
10	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 5. Підготовка до семінарського заняття № 5. Робота над ІДЗ	4
11	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 6. Підготовка до семінарського заняття № 6. Робота над ІДЗ	4
12	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 6. Підготовка до семінарського заняття № 6. Робота над ІДЗ	4
13	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 7. Підготовка до семінарського заняття № 7. Робота над ІДЗ	4
14	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 7. Підготовка до семінарського заняття № 7. Робота над ІДЗ	4
15	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 8. Оформлення та здача ІДЗ	4
16	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 8. Підготовка до контрольної роботи 2	4
17	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 9. Підготовка до контрольної роботи 2	4
18	Опрацювання теоретичного матеріалу з Теми 8. Підготовка до семінарського заняття № 9. Підготовка до контрольної роботи 2	5
Разом за семестр		70

5.4 Орієнтовна тематика індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів

1. Поняття геополітики, її основні дефініції та закони
2. Джерела передумов виникнення науки «Геополітика»
3. Геополітичні ідеї Фрідріха Ратцеля
4. Геополітичні переконання Рудольфа Челлена
5. Теорія «морської могутності» Альфреда Мехена
6. Геополітична теорія Хелфорда Маккіндера
7. Геополітична концепція Ніколаса Спайкмена
8. Геополітична теорія Карла Хаусхофера і нацистська геополітика
9. Основні геополітичні школи ХХ ст.
10. Повоєнна європейська геополітика.
11. Атлантизм і неоатлантизм: основні геополітичні ідеї
12. Поліцентризм: сутність, моделі світу
13. Мондіалізм та провідні мондіалістські організації
14. Геополітична концепція «зйткнення цивілізацій» Самюеля Хантінгтона
15. Сучасні американські напрями геополітичних досліджень
16. Сучасні європейські напрями геополітичних досліджень
17. Геополітичні ідеї неоєвразійства
18. Геополітична структура сучасного світу
19. Геополітичні рівні (порядки) держав світу
20. Багатополярна геополітична модель сучасного світу
21. Гео економічні моделі сучасного світу
22. Геополітичні конфлікти; основні типи геополітичних конфліктів
23. Інформаційні конфлікти й інформаційна геополітика в сучасному світі
24. Воєнно-політичні конфлікти в сучасному світі
25. Геополітичний аналіз воєнно-політичних конфліктів
26. Геополітичне положення держави, його характеристики
27. Геополітична могутність держави
28. Геостратегія держави; типи геостратегії держав
29. Геополітичні аспекти національної безпеки держави
30. Історичні аспекти геостратегії США в ХІХ – першій половині ХХ ст.
31. Історичні аспекти геостратегії США після Другої світової війни
32. «Новий світовий порядок» США, його основні засади
33. Сучасна геополітика США в регіонах світу
34. Геополітичні аспекти формування і розвитку Європейського Союзу
35. Сучасна геополітика Європейського Союзу
36. Сучасна геополітика НАТО
37. Геополітика сучасної Німеччини
38. Геополітика сучасної Франції
39. Геополітика сучасної Великої Британії
40. Геополітика Російської імперії
41. Геостратегія СРСР на міжнародній арені: історичні аспекти
42. Геостратегія сучасної російської федерації
43. Геостратегія Китаю на міжнародній арені
44. Геополітична ідея «Великого Китаю», її реалізація
45. Геополітика сучасної Туреччини
46. Геополітика Ірану на міжнародній арені
47. Геополітика арабських держав на Близькому Сході та в Північній Африці
48. Геополітична ситуація в Африці
49. Геополітична ситуація в Латинській Америці
50. Геополітичне положення сучасної України
51. Розвиток геополітичної думки в Україні
52. Геополітика і стратегія зовнішньої політики України
53. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з Європейським Союзом
54. Геополітичні аспекти взаємодії України і НАТО
55. Геополітичні аспекти антагонізму України і російської федерації.

6 Технології та методи навчання

Процес навчання з дисципліни ґрунтується на використанні традиційних та сучасних технологій, зокрема: лекції (з використанням методів проблемного навчання і візуалізації); семінарські заняття (бесіди, обговорення, дискусії, презентації), самостійна робота (індивідуальне домашнє завдання, опрацювання теоретичного матеріалу).

В процесі навчання застосовуються, зокрема: методи навчання за джерелом передачі і сприймання інформації (словесні (пояснення, дискусія, консультування), практичні (інструктування, розв'язування ситуаційних задач), наочні (демонстрування, ілюстрування, спостереження); за логікою передачі і сприймання навчальної інформації; за рівнем самостійності пізнавальної діяльності (методи проблемного викладу, частково пошукові, дослідницькі); методи стимулювання і мотивації учіння; метод аналізу конкретних ситуацій (case-study) з використанням технологій візуалізації, інформаційно-комунікаційних та технології дистанційного навчання (сервіс для проведення онлайн конференцій Zoom, Модульне середовище для навчання тощо).

7 Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час семінарських занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком освітнього процесу.

При цьому використовуються такі методи поточного контролю:

- усне опитування;
- оцінювання результатів роботи на семінарських заняттях (участь у обговоренні ситуацій, дискусії);
- виконання поточних контрольних робіт;
- оцінювання результатів виконання індивідуального домашнього завдання.

При виведенні підсумкової семестрової оцінки враховуються результати виконання всіх завдань поточного контролю. Здобувач вищої освіти, який набрав з будь-якого виду навчальної роботи, суму балів нижчу за 60 відсотків від максимального балу, не допускається до сесії, поки не виконає обсяг роботи, передбачений Робочою програмою. Здобувач вищої освіти, який набрав позитивний середньозважений бал (60 відсотків і більше від максимального балу) з усіх видів поточного контролю автоматично отримує залік.

8 Політика дисципліни

Політика навчальної дисципліни загалом визначається системою вимог до здобувача вищої освіти, що передбачені чинними положеннями Університету про організацію і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Зокрема, проходження інструктажу з техніки безпеки; відвідування занять з дисципліни – є обов'язковими. За об'єктивних причин (підтверджених документально) теоретичне навчання за погодженням із лектором може відбуватись в індивідуальному режимі. Успішне опанування дисципліни і формування фахових компетентностей і програмних результатів навчання передбачає необхідність підготовки до семінарських занять (вивчення теоретичного матеріалу з теми, активно працювати на занятті, брати участь у обговореннях та дискусіях тощо).

Здобувачі вищої освіти зобов'язані вчасно виконувати усі види робіт у встановлені терміни, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. Пропущене семінарське заняття здобувач зобов'язаний відпрацювати у встановлений викладачем термін, але не пізніше, ніж за два тижні до кінця теоретичних занять у семестрі.

Засвоєння студентом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється за результатами опитування під час семінарських занять, виконання двох поточних контрольних робіт й виконання індивідуального домашнього завдання. Для виконання контрольних робіт надається по одному питанню із переліку Питань для самоконтролю результатів навчання, відповідь на яке студент дає письмово впродовж 20-ти хвилин на семінарських заняттях в середині (перша Контрольна) та наприкінці семестру (друга Контрольна робота). Для виконання індивідуального завдання (ІДЗ) студент на власний розсуд обирає тему із запропонованого переліку та може за нею підготувати Реферат або тези доповіді на конференцію, чи статтю.

Виконуючи ІДЗ з дисципліни, студент має дотримуватися політики доброчесності (заборонені списування, фальсифікації, плагіат, використання штучного інтелекту (без вірного цитування)). У разі порушення політики академічної доброчесності в будь-яких видах навчальної роботи здобувач вищої освіти отримує незадовільну оцінку і має повторно виконати завдання з відповідної теми (виду роботи), що передбачені робочою програмою. Будь-які форми порушення академічної доброчесності під час вивчення навчальної дисципліни не допускаються та не толеруються.

У межах вивчення навчальної дисципліни здобувачам вищої освіти передбачено визнання і зарахування результатів навчання, набутих шляхом неформальної освіти, які сприяють формуванню компетентностей і поглибленню результатів навчання, визначених робочою програмою дисципліни, або забезпечують вивчення відповідної теми та/або виду робіт з програми навчальної дисципліни (детальніше у Положенні про порядок визнання та зарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ).

9 Оцінювання результатів навчання студентів у семестрі

Оцінювання академічних досягнень здобувача вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». При поточному оцінюванні виконаної здобувачем роботи з кожної структурної одиниці і отриманих ним результатів викладач виставляє йому певну кількість балів із призначених Робочою програмою для цього виду роботи. При цьому кожна структурна одиниця (робота) може бути зарахована, якщо здобувач набрав не менше 60 відсотків (мінімальний рівень для позитивної оцінки) від максимально можливої суми балів, призначеної структурній одиниці.

Отриманий здобувачем бал за зарахований вид навчальної роботи (структурну одиницю) після її оцінювання викладач виставляє в Електронному журналі обліку успішності здобувачів вищої освіти. За умови виконання усіх видів навчальної роботи за результатами поточного контролю протягом вивчення навчальної дисципліни, встановлених її Робочою програмою, здобувач отримує Залік автоматично, і відповідно до накопиченої суми балів визначається оцінка за інституційною шкалою та шкалою ЄКТС (див. таблицю Співвідношення...), яка заноситься в Екзаменаційну відомість, а також до Індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти.

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів денної форми здобуття освіти

Аудиторна робота									Контрольні заходи		Самостійна робота	Семестровий контроль		
Семінарські заняття №:									Контрольна робота		Реферат (ІДЗ)	Залік		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	T 1-4	T 5-8				
Кількість балів за кожний вид навчальної роботи (мінімум-максимум)														
6-10		6-10		6-10		6-10		6-10		9-15		9-15		За рейтингом
30-50									18-30		12-20		60-100	

Примітка: *ІДЗ – індивідуальне домашнє завдання; Т* – тема навчальної дисципліни;

**За набрану з будь-якого виду навчальної роботи з дисципліни кількість балів, нижче встановленого мінімуму, здобувач отримує незадовільну оцінку і має її перездати у встановлений викладачем (деканом) термін. Інституційна оцінка встановлюється відповідно до таблиці «Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС».

Структурування дисципліни за видами навчальної роботи і оцінювання результатів навчання студентів заочної форми здобуття освіти

Аудиторна робота		Самостійна, індивідуальна робота				Семестровий контроль					
Семінарське заняття		Контрольна робота		Тестовий контроль		Залік					
1	2	Якість виконання	Захист роботи	T 1-4	T 5-8	Сума балів					
Кількість балів за кожний вид навчальної роботи (мінімум-максимум)											
9-15		9-15		12-20		6-10		12-20		12-20	
18-30		18-30		24-40		60-100					

Оцінювання якості виконання контрольної роботи студентами заочної форми здобуття освіти

Контрольна робота студентів заочної форми навчання передбачає виконання двох письмових завдань. Зміст завдань до виконання контрольної роботи надається викладачем, із переліку завдань сформульованих у Робочій програмі навчальної дисципліни. При оцінюванні контрольної роботи враховуються якість її виконання та захист, кожен з цих показників оцінюються окремо. Максимально за

кожне з письмових завдань можна отримати 10 балів, а разом за два – 20 балів; також ще 10 балів за успішний захист, і таким чином загальна максимальна сума балів становить 30.

Таблиця – Розподіл балів між завданнями контрольної роботи здобувача вищої освіти заочної форми навчання

Види завдань	Для кожного окремого виду завдань		
	Мінімальний (достатній) бал	Потенційні позитивні бали* (середній бал)	Максимальний (високий) бал
Письмове завдання № 1	6-7	8-9	10
Письмове завдання № 2	6-7	8-9	10
Захист Контрольної роботи	6-7	8-9	10
Всього балів	18		30

Кожне завдання контрольної роботи здобувача вищої освіти оцінюється з використанням нижченаведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень (щодо визначення достатнього, середнього та високого рівня знань).

Оцінювання на семінарських заняттях

Оцінка, яка виставляється за семінарське заняття, складається з таких елементів: усне опитування студентів на знання теоретичного матеріалу з теми; вільне володіння студентом спеціальною термінологією і уміння професійно обґрунтувати думку під час дискусійного обговорення проблем, що розглядаються.

При оцінюванні результатів навчання здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях викладач користується наведеними нижче критеріями:

Таблиця – Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти

Оцінка та рівень досягнення здобувачем запланованих ПРН та сформованих компетентностей	Узагальнений зміст критерія оцінювання
Відмінно (високий)	Здобувач вищої освіти глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає логічний виклад відповіді мовою викладання (в усній або у письмовій формі), демонструє якісне оформлення завдань, аналізувати їх на помилки та виправляти їх, шукати взаємозв'язки між формами. Здобувач не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки, демонструє практичні навички з вирішення фахових завдань. При відповіді допустив дві–три несуттєві <i>похибки</i> .
Добре (середній)	Здобувач вищої освіти виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання правил, закономірностей тощо. Відповідь здобувача вищої освіти будується на основі самостійного мислення. Здобувач вищої освіти у відповіді допустив дві–три <i>несуттєві помилки</i> .
Задовільно (достатній)	Здобувач вищої освіти виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь здобувача вищої освіти будується на рівні репродуктивного мислення, здобувач вищої освіти має слабкі знання структури навчальної дисципліни, допускає неточності і <i>суттєві помилки</i> у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим, набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача

	усунути неточності у відповіді.
Незадовільно (недостатній)	Здобувач вищої освіти виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється здобувачеві вищої освіти, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення навчальної дисципліни.

Якість відповіді на питання контрольних робіт та якість виконання ІДЗ оцінюється аналогічно з використанням вищенаведених у таблиці критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти. При оцінці кожної із контрольних робіт мінімальний позитивний бал – 9 балів, максимальний – 15 балів. При оцінці якості виконання ІДЗ – мінімальний позитивний бал – 12 балів, максимальний – 20 балів. При підготовці тез доповідей на конференцію, або за написання статті у якості ІДЗ – здобувач вищої освіти отримує максимальний бал (20).

За сумою накопичених балів (з кожного виду виконаних робіт) визначається підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою після внесення викладачем результатів оцінювання з усіх видів робіт до Електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС у наведеній нижче таблиці.

При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом сумі балів відповідно до Таблиці Співвідношення.

Таблиця – Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Рейтингова шкала балів	Інституційна шкала (Опис рівня досягнення здобувачем вищої освіти запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни)	
		Залік	Іспит/диференційований залік
A	90-100	Зараховано	<i>Відмінно/Excellent</i> – високий рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни, що свідчить про безумовну готовність здобувача до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
B	83-89		<i>Добре/Good</i> – середній (максимально достатній) рівень досягнення запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни та готовності до подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
C	73-82		<i>Задовільно/Satisfactory</i> – Наявні мінімально достатні для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом результати навчання з навчальної дисципліни
D	66-72		
E	60-65		
FX	40-59	Незараховано	<i>Незадовільно/Fail</i> – Низка запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни відсутня. Рівень набутих результатів навчання є недостатнім для подальшого навчання та/або професійної діяльності за фахом
F	0-39		<i>Незадовільно/Fail</i> – Результати навчання відсутні

10. Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Дайте визначення поняття “геополітика” та розкажіть про причини виникнення цієї науки.
2. Розкажіть на базі яких наукових доктрин виникла наука “геополітика”.
3. Назвіть імена засновників “геополітики” та розкрийте зміст їхніх ідейних переконань.
4. Визначте об’єкт та предмет дослідження науки “геополітика”, а також вкажіть коло проблем, які вона вирішує.
5. Дайте визначення та розкрийте зміст класичних законів “геополітики”
6. Розкрийте зміст понять похідних від “геополітики”, що розкривають її практичне значення, як то: “геополітичні відносини”, “геополітичний регіон”, “геостратегія”.

7. Подайте коротке визначення сучасної міжнародної геополітичної ситуації.
8. Назвіть головних акторів сучасної геополітичної ситуації в світі та охарактеризуйте зміст відносин між ними.
9. Подайте коротке визначення становища України в умовах сучасної міжнародної геополітичної ситуації.
10. Розкажіть про головних діячів німецької геополітичної школи та розкрийте загальний зміст їхніх ідей.
11. Розкрийте зміст геополітичної концепції Карла Хаусхофера.
12. Розкажіть про головних діячів британської геополітичної школи та розкрийте загальний зміст їхніх ідей.
13. Розкрийте зміст геополітичної концепції Хелфорда Маккіндера.
14. Розкажіть про головних діячів американської геополітичної школи та розкрийте загальний зміст їхніх ідей.
15. Розкрийте зміст геополітичної концепції Альфреда Таєра Мегена.
16. Розкрийте зміст геополітичної концепції Ніколаса Спайкмена.
17. Розкрийте зміст геополітичної концепції неонатлантизму та зокрема Семюеля Хантінгтона.
18. Розкрийте зміст геополітичних концепцій мондіалізму та конвергенції.
19. Розкрийте зміст геополітичної концепції Поль Відала де ля Блаша.
20. Назвіть головні тенденційні перетворення, що відбуваються в сучасному світі в умовах глобалізації й окремо визначте роль ТНК у цьому процесі.
21. Визначте зміст головних ідей Фрідріха Ратцеля та Рудольфа Челена.
22. Розкажіть про стратегії ізоляціонізму та інтервенціонізму у зовнішній політиці США.
23. Подайте зміст “доктрини Монро” та визначте її значення в досягненні геополітичних інтересів США.
24. Розкажіть про зміст “доповнень президента Теодора Рузвельта” до “доктрини Монро”.
25. Розкрийте значення “пунктів Вільсона” в сенсі задоволення геополітичних інтересів США.
26. Визначте умови переорієнтування США на світовий геополітичний курс "Pax Americana" та розкрийте зміст “доктрини Гарі Трумена”.
27. Подайте розкриття суті доктрин США – “гнучкого реагування”, “розрядки” та причин заміни їх “реалістичним стримуванням”.
28. Визначте сучасні геополітичні інтереси США у Європі та засоби їх досягнення.
29. Назвіть головні загальні риси геополітики Західноєвропейських країн повоєнного (після Другої світової війни) періоду.
30. Визначте головні геополітичні та гео економічні інтереси створення ЄС.
31. Подайте загальну характеристику геополітичної стратегії повоєнної (після Другої світової війни) Франції.
32. Подайте загальну характеристику геополітичної стратегії повоєнної (після Другої світової війни) Німеччини та Великобританії.
33. Подайте загальні риси “геополітичного обличчя” сучасної рф, як спадкоємиці СРСР.
34. Назвіть геополітичні причини агресивної політики рф (на прикладі війн в Україні, Абхазії, Придністров’ї, Чечні, Грузії, Сирії).
35. Визначте зміст геополітичних інтересів рф на пострадянському просторі.
36. Охарактеризуйте геополітичні причини та особливості гібридної та відкритої війни рф в Україні.
37. Охарактеризуйте сучасне геополітичне положення України в світі.
38. Визначте причини геостратегічного інтересу України щодо вступу в європейські та євроатлантичні структури.
39. Охарактеризуйте вплив США та країн ЄС на сучасне геополітичне становище України.
40. Дайте визначення теоретичного поняття “геополітичний код” України та розкажіть про складові самоідентифікації України.
41. Охарактеризуйте зміст геополітичного позиціонування України за теоріями М. Драгоманова, М. Міхновського, М. Грушевського та С. Рудницького.
42. Охарактеризуйте зміст геополітичного позиціонування України за теоріями Д. Донцова та Ю. Липи.
43. Визначте характер сучасних геополітичних інтересів та загроз України, згідно теорії В. Горбуліна.
44. Назвіть найбільш відомих фахівців – теоретиків американської геополітики кінця XX – початку XXI ст. та розкрийте зміст їхніх ідей і концепцій.
45. Назвіть найбільш відомих фахівців – теоретиків європейської геополітики кінця XX – початку XXI ст. та розкрийте зміст їхніх ідей і концепцій.

11 Навчально-методичне забезпечення

Освітній процес з дисципліни «Геополітичні інтереси в світовій політиці» забезпечений необхідними навчально-методичними матеріалами, що розміщені в Модульному середовищі для навчання MOODLE:

1. Земський Ю. С. Геополітичні та гео економічні інтереси у світовій політиці : методичні вказівки до семінарських занять / Ю. С. Земський, М. П. Олійник, В. В. Чупира, І. Є Журба. – Хмельницький : ХНУ, 2019. 24 с.
2. Модульне середовище для навчання. URL: <https://msn.khmnmu.edu.ua/>
3. Електронна бібліотека університету. URL: <https://library.khmnmu.edu.ua>

12. Рекомендована література:

Основна

1. Вегеш М., Палінчак М, Петрінко В. Геополітика в постанях і термінах. Підручник. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 786 с.
2. Гольцов А.Г. Геополітика та політична географія. Підручник. – Київ, 2012. – 416 с.
3. Дністрянський М.С. Геополітика. Навчальний посібник. – Львів, 2011. – 436 с.
4. Блії де Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти: Пер. з англ. – Київ: Либідь, 2004. – 740 с.
5. Геополітика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – Київ: МАУП, 2004. – 296 с.

Додаткова

6. Світова гібридна війна: Український фронт: монографія / за загал. ред. В.П. Горбуліна. – Київ: НІСД, 2017. – 496 с.
7. Блії де Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти: Пер. з англ. – Київ: Либідь, 2004. – 740 с.
8. Геополітика: Підручник / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов. – Київ: МАУП, 2004. – 296 с.
9. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. – Львів: Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
10. Гантінгтон Семюел. Політичний порядок у мінливих суспільствах / перекл. з англ. Тарас Цимбал. – К.: Наш формат, 2020. – 441 с.
11. Кисельов Є. Л. Методологія геополітики. – Харків : Вид-во ХарРІ УАДУ «Магістр», 2002. – 136 с.
12. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн. – Харків: Торнадо, 2001. – 352 с.
13. Політична географія та геополітика: Навч. посібник для студентів географічних спеціальностей ВНЗ / За ред. С.В. Головка. – Київ: Либідь, 2007. – 255 с.
14. Міжнародні регіональні процеси та зовнішньополітичні пріоритети України: монографія / за загал. ред. професорів С. Шергіна і В. Космини. – Київ: Дипломатична академія України при МЗС України, 2017. – 412 с.
15. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України: Підручник / За наук. ред. ректора Дипломатичної академії України при МЗС України М.А. Кулініча. 2 вид. доповнене і оновлене. – Київ: «LAT&K», 2015. – 477 с., 8 с. іл.
16. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 314 с.
17. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика. – Київ, 2003. – 320 с.
18. Шергін С.О. Політологія міжнародних відносин: навч. посібник. – Київ: Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. – 204 с.
19. Малуха М. Україна в сучасних геополітичних концепціях Росії // Універсум. – 2006. – № 1-2. – С. 26-29.
20. Мацко А. С. Міжнародне право: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2003. – 216 с.
21. Геополітика України: історія і сучасність: Збірник наукових праць. Вип. 1. – Ужгород: Ліра, 2009. – 266 с. ; URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3805>
22. Політична географія і геополітика: Навч. посібник / за ред. Б. П. Яценка. -К.: Либідь, 2007. – 251 с.
23. Сіденко В. Суб'єкт чи об'єкт геополітики? // Політична думка. – 1994. – № 3. – С. 73-74.
24. Шергін С.О. Геополітична ідентичність України в умовах глобалізації // Освіта регіону. – 2010. – №2. – С. 81-86.
25. Шергін С.О. Глобалізація і регіоналізація як чинники впливу на зовнішню політику та дипломатію // Україна дипломатична: наук. щорічник. – 2008. – Вип. ІХ. – К., 2008. – С. 328-340.

26. Рудич Ф. Місце і роль України в новому геополітичному просторі // Нова політика. – 1998. – № 5. – С. 18-23.
27. Трохимчук С. В., Федунь О. В. Політична географія світу: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 422 с.
28. Фукуяма Френсіс. Витоки політичного порядку: від прадавніх часів до Французької революції / перекл. з англ. Романа Корнута. – К.: Наш формат, 2018. – 575 с.
29. Фукуяма Френсіс. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / перекл. з англ. Тарас Цимбал, Роман Корнут. – К.: Наш формат, 2019. – 607 с.
30. Яцько А. За алгоритмом суші і моря. Теллурократія та талассократія у геополітичній картині світу // Політика і час. – 2000. – № 11-12. – С. 50-59.

Інформаційні ресурси

1. Модульне середовище для навчання. URL: <https://msn.khmnu.edu.ua>
2. Електронна бібліотека університету. URL: <https://library.khmnu.edu.ua>
3. Репозитарій ХНУ. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/home>
4. Інформаційні ресурси Бібліотеки ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua/>
5. Вільна онлайн бібліотека україномовної літератури. URL: <https://chtyvo.org.ua>
6. Вісник УНІАН. URL: <http://unian.net/ukr/products/95/>